

УДК 338.48 (477)

Кукліна Т. С.

к.е.н., доц.,

Запорізький національний технічний університет

Зайцева В. М.

к.п.н., проф.,

Запорізький національний технічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

В статті аналізуються питання щодо в'їзду, виїзду українських туристів протягом 2014 р., наведені популярні напрямки відпочинку українських туристів, зведені прогнозні дані розвитку галузі за рахунок змін в законодавстві.

Ключові слова: туризм, туристи, криза, перспектива розвитку, популярні напрямки, державне регулювання.

Постановка проблеми. Останнім часом туризм одержав значний розвиток і став масовим соціально-економічним явищем міжнародного масштабу. Швидкому його розвитку сприяє розширення політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між державами і народами світу. Масовий розвиток туризму дозволяє мільйонам людей розширити знання з історії своєї Батьківщини й інших країн, познайомитися з визначними пам'ятками, культурою, традиціями тієї чи іншої країни.

З економічної точки зору, туризм – це особливий вид споживання туристами матеріальних благ, послуг і товарів, який виділяється в окрему сферу господарства, що забезпечує туриста всім необхідним: транспортними засобами, об'єктами харчування, розміщення, культурно-побутовими послугами, розважальними заходами. Таким чином, туризм входить у число найбільш перспективних сфер національної економіки (у деяких країнах).

Для глибинного розуміння тих процесів, які призводять до виникнення та існування проблем в сфері туризму, слід більш детально проаналізувати ситуацію, яка склалася на ринку туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку туристичної сфери в Україні приділяється багато уваги з боку вітчизняних практиків та вчених, серед яких М. Борушак, Т. І. Ткаченко, В. В. Худо, Л. М. Шульгіна, В. Г. Явкін та інші. Останні публікації з названих питань дають змогу зробити висновок як про існування позитивних

тенденцій, так і про наявність дестабілізуючих чинників щодо сталого розвитку туристичної діяльності в Україні. Однак у зв'язку з тим, що туризм – це динамічна сфера, визначення сучасних умов його ефективного функціонування потребує постійного відстеження.

Формування цілей статті. Метою статті є проведення аналізу сучасного стану туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно самому останньому Барометру міжнародного туризму ЮНВТО, попит на міжнародний туризм був незмінно високим у перші чотири місяці 2014 року. Міжнародні туристські прибуття в світі зросли на 5%, причому такі ж темпи зростання припали на весь 2013 рік. Прогнози на поточний високий туристичний сезон залишалися досить позитивними: як очікувалося, з травня по серпень 2014 року в закордонні поїздки відправляться понад 460 мільйонів туристів [1].

Між січнем і квітнем 2014 року турнапрямами у всьому світі скористались близько 317 мільйонів міжнародних туристів, що на 14 мільйонів більше, ніж у той же період 2013 року. Це 5-відсоткове зростання констатує і так вже значне зростання, що відзначалося в 2013 році (+5%), і набагато перевищує довгострокову перспективу, спрогнозовану ЮНВТО на період 2010 – 2020 рр. (+3,8 %).

Згідно статистичних даних Держприкордонслужби України за сім місяців поточного року українці придбали на 30% менше турів за кордон, а іноземних туристів, прибули в нашу країну, стало в два рази менше в порівнянні з минулим роком.

За попередньо підбитими підсумками в'їзний туризм в Україні збільшився на 5%. За рік нашу країну відвідало понад 26 мільйонів туристів зі всього світу. За 2013 рік аеропорти України прийняли понад 15 мільйонів осіб, що на 7% більше, ніж у попередньому 2012 році.

Зростання в'їзного туризму призвело і до збільшення відрахувань до бюджетів, які перевищили показники 2012 року на 12% і склали близько 1,6 мільярда гривень. Надходження від туристичного збору зросли на 8,5% і склали близько 42 мільйонів гривень. Протягом чотирьох років платежі в бюджет зросли більш ніж на 66%.

Очікується, що вже до 2022 року в'їзний туризм в Україні перебуватиме на рівні 50 мільйонів чоловік, а кількість робочих місць у вітчизняному турбізнесі зросте у 2,5 рази [2].

Водночас туризм є сферою, надзвичайно залежною від низки опосередкованих чинників – внутрішньополітичної ситуації в країні та сусідніх країнах, економічної та політичної ситуації в країнах-«постачальниках» туристів (за даними ВТО, міжнародним туризмом охоплено лише 7% населення Землі, переважно, це громадяни найрозвинутіших країн світу з високим рівнем доходів), змін кліматичних умов та природних катаклізмів.

Якщо в минулому році Україну відвідало 24,7 млн. туристів, то в цьому році прибулих іноземців всього 7,6 млн. Вітчизняних мандрівників з початку цього року виїхало 12,7 млн.

осіб, тоді як за весь минулий рік 23,7 млн. наших співгромадян виїжджало за кордон [3].

Український виїзний туризм може зазнати значних змін у найближчі роки. Фахівці сфери очікують можливе дворазове скорочення працівників цього напрямку протягом трьох-п'яти років.

Причин тому декілька. Однією з них є злиття великих туристичних операторів. Поряд з цим, вони продовжують розвивати свої дилерські мережі, укрупнювати франчайзингові мережі, нарощувати потужності і завойовувати ринок. Великі туроператори активно користуються аутсорсингом, автоматизують значну частину виконуваних процесів, тому його потреба в персоналі скорочується, незважаючи на збільшення обсягів робіт.

Об'єднані туроператори здатні практично повністю «заглушити» більш дрібні компанії, відтіснити їх з ринку, позбавити прибутку і спровокувати їх закриття.

Другою причиною можна назвати зростаючу самостійність українських туристів. З кожним днем все більше і більше українців займаються організацією свого відпочинку, не звертаючись до послуг туристичних операторів. Допомагають їм у цьому численні інтернет-сервіси. Нове покоління схильне економити витрати фінансів і часу, роблячи всі необхідні попередні замовлення і оплати віддалено, використовуючи гаджети і доступ в інтернет.

І, нарешті, як не сумно це констатувати, але матеріальне становище середньостатистичного українця не стало кращим: курс валют нестабільний, купівельна спроможність населення знижується. Природно, що українці воліють відпочивати дуже економно. Конкуренція між туроператорами за платоспроможних клієнтів збільшилася в рази, що знову ж таки змусить потіснитися дрібним компаніям.

Експерти прогнозують, що в таких умовах зможуть вижити тільки найбільш підготовлені, гнучкі, які вміють пристосовуватися, мають власну стратегію і ексклюзивні продукти, дрібні туркомпанії [4].

У цьому році туристичний ринок України скоротився майже на 50% порівняно з показниками минулого року. Основною причиною спаду попиту стало падіння курсу гривні. Оскільки вартість турів розраховується, виходячи з ціни в доларах США або євро, ціна, після девальвації, значно збільшилася, що і знизило попит у споживачів.

Останні події в Україні, а саме крах малазійського літака і чергова мобілізація, також згубно позначилися на туристичній сфері. Люди стали боятися літати. Вони не впевнені у своїй безпеці, у них немає гарантії, що їх не зупинять в аеропорту через мобілізацію.

Туроператори негайно відреагували на падіння попиту і почали скорочувати чартерні програми. Під скорочення вже потрапили рейси в Бодрум, Варна і Барселона. Крім того, з 16 серпня скасовано суботній чартер на Крит.

Все ж українці не відмовили собі у відпочинку за кордоном і продовжують виїжджати

до Туреччини, Єгипту, Греції, Іспанії, Тунісу, Чорногорію і Болгарію, хоча їх число скоротилося. Туреччину, наприклад, відвідало 299 тисяч українців, що на 7,98% менше ніж за аналогічний період минулого року.

Ось, наприклад, початкова вартість тижневого туру в Чорногорію для двох становила € 720 – 750, а зараз путівку можна знайти за € 500. На Кіпр туроператори готові продавати тижневий тур за € 230 з людини, а в Іспанію – за € 300.

Зниження вартості туру відбувається за рахунок авіаперельоту. Коли оператор бачить, що не вантажиться чартерний рейс, він може знизити ціну туру на ціну авіаперельоту, щоб відбити вартість готелю.

Але в той же час популярністю в 2014 році користується Грузія. За перше півріччя Грузію відвідало 61,8 тисяч українців – це на 11,5 тисяч більше, ніж за аналогічний період минулого сезону. Головні напрями цієї країни – Тбілісі, Батумі, Казбегі, винні маршрути в Кахеті. Ціни на тури по країні залишилися на рівні 2013 року. Маршрути вихідного дня в Казбегі або Хевсуреті (Тбілісі) – від 550 – 700 грн., в Сігнагі або Телаві (з дегустацією вин) – від 350 – 420 грн. Вартість туру залежить від кількості осіб в групі і складності маршруту.

Популярний серед вітчизняних мандрівників і грецький напрямок. У серпні туроператори пропонували тури від 400 євро за 7 днів з перельотом. А на вересень заплановані тури для пенсіонерів (від 350 євро за тиждень + 50% знижка на всі екскурсії) і «шубні тури». Якщо турист має намір не тільки відпочити, але і придбати шубу вартістю від 1200 євро, п'ятиденний тур йому обійдеться в 1 євро. Якщо ж турист не купив собі шубу, згідно розписки він сплачує туроператору 450 євро.

Порівняно з 2013 роком ціни на путівки не змінилися. Однак після падіння гривні, вартість туру в гривневому еквіваленті здається на порядок вище. Якщо в минулому році тури розраховувались за курсом +/- 8 грн/дол США, то в цьому році +/- 12,50 грн/дол США. Та ж сама ситуація з євро – 12 грн/євро і 16,80 грн/євро (див. рис. 1).

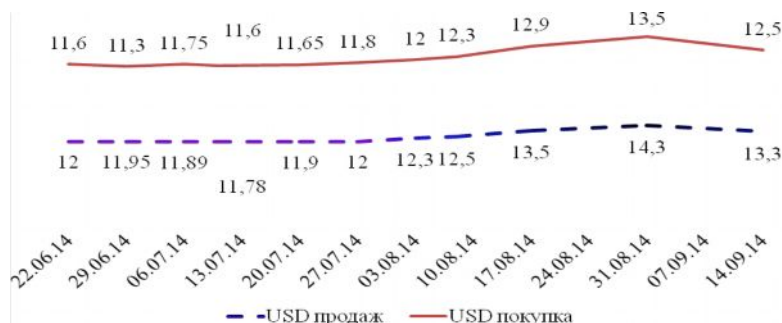

Рис. 1. Готівковий курс валют [5]

Однак, не дивлячись на ситуацію в країні, середній чек вітчизняного туриста виріс, і це не через курс гривні. Українці почали купувати путівки з великою кількістю днів, за

рахунок чого і виріс середній чек з \$ 900 – 1000 в 2013 році до \$ 1150 в цьому сезоні.

Туристичні оператори відзначають, що показники за липень, серпень та вересень – досить хороші і провал ринку, який був у лютому місяці, вже позаду. На кінець року прогнозують максимум на 25-30% менше обслуговуючих туристів, ніж у минулому році. За прогнозами експертів, більше всього горячих путівок слід очікувати на масових напрямках (Болгарія, Туреччина, Чорногорія, Єгипет, Греція). А ось на знижки на відпочинок в екзотичних країнах сподіватися не варто.

Втім, ситуація може виявитися навіть більш вдалою, оскільки в цьому році люди часто наважуються на відпочинок буквально за три-чотири дні до вильоту і в прогнозах вони не враховуються.

Попри кризовий стан, дебати навколо реформування нормативно-правової бази, відповідно до якої працює туристична сфери, в українському суспільстві не вщухають. Це цілком зрозуміло: криза рано чи пізно мине, потенціал відкладеного попиту на подорожі почне реалізовуватись, а туристичні компанії прагнуть цей попит задовільнити у найсприятливіший для своїх клієнтів та партнерів спосіб. Отже, кожний з професіоналів туристичного ринку бажає покращити бізнес-клімат у сфері, створивши для себе та для своїх колег найкомфортніші умови діяльності.

Основних причин такого стану є кілька:

- економічна й політична криза в країні;
- нестабільність курсу національної валюти;
- небажання транзитних пасажирів здійснювати стикування з міркувань безпеки;
- масове скорочення бюджетів у корпоративних клієнтів;
- падіння платоспроможності населення;
- обвал туристичного ринку практично наполовину;
- анексія Криму та скасування польотів до Сімферополя.

Однак, зрозуміло, що туристичних компаній в нашій державі багато, їхня діяльність далеко не завжди є ідентичною, тому й погляди на майбутнє розвитку сфері, а відтак і на шляхи поліпшення бізнес-клімату, в них можуть кардинально відрізнятись.

Зараз йде мова про реформи в сфері туризму на рівні вищих органів управління, а саме:

а) Верховній Раді терміново:

- прийняти нову редакцію Закону України «Про туризм», який направлений на розвиток пріоритетного для держави в'їзного та внутрішнього туризму, підвищення конкурентоспроможності українського турпродукту на міжнародному та внутрішньому ринках, збільшенню туристичних потоків і робочих місць в туристичній сфері;

– розглянути підготовлений Туристичною асоціацією України проект Закону України «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють експорт туристичних послуг»;

б) Кабінету Міністрів прийняти антикризову постанову «Про запобігання туристичній кризі та створення передумов для зростання туристичної галузі», якою створити Міжвідомчу Раду з питань туризму при Кабінеті Міністрів з метою координації діяльності державних установ, пов'язаних з індустрією туризму;

в) Адміністрації Президента розглянути питання створення відокремленого органу – Міністерства туризму України, або передачу функцій управління туристичною сферою Міністерству культури, в якому створити державну агенцію промоції туристичних можливостей України (Національну туристичну організацію). Метою промоційних акцій повинно стати:

- покращення позитивного іміджу України;
- презентація туристичних можливостей нашої держави за кордоном;
- розкриття культурного і туристичного потенціалу України;
- здійснення промоційно-маркетингових та рекламних заходів туристичної спрямованості в країні та за кордоном.

Висновки. Усе це сприятиме збільшенню кількості іноземних і внутрішніх туристів, створенню нових робочих місць, збільшенню доходів від туристичної сфери до місцевих і державного бюджетів.

В дійсності проект нової редакції Закону України «Про туризм» запроваджує додаткові важелі стимулювання розвитку вітчизняного туризму, в першу чергу підтримки пріоритетних для держави в'їзного і внутрішнього туризму, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності туристичного продукту на міжнародному і внутрішньому ринку. Зокрема:

- звільняється від ПДВ експорт туристичних послуг;
- зменшується з 19 до 5% ставка податку на прибуток для туроператорів, які займаються в'їзним і внутрішнім туризмом;
- забезпечується за рахунок коштів державного бюджету часткове фінансування витрат туроператорів на участь у туристичних виставках;
- зменшується орендна ставка з 22 до 0,4% для туроператорів та агенцій, які займаються внутрішнім та в'їзним туризмом при укладанні ними договорів оренди нерухомого майна, що належить до державної власності.

Список використаної літератури

1. Рост турпотока в Україну не оправдує очікування [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://turportal.com.ua/tournews/action/article_detail/article_id/2824
2. Перспективи розвитку туризму в 2014 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://savranoleg.com/perspektivy-razvitiya-turizma-v-2014-godu>
3. В'їзний та внутрішній туризм – у пріоритеті [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mw.com.ua/?oid=11975&sid=10295>
4. Актуальні проблеми та перспективи розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу в Запорізькому регіоні: Монографія: Колектив авторів за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. – 400 с.
5. Статистична інформація / Державний комітет статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

**КУКЛИНА Т. С., ЗАЙЦЕВА В. Н. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ
ТУРИЗМА В УКРАИНЕ**

В статье анализируются вопросы относительно въезда, выезда украинских туристов в течение 2014 г., приведены популярные направления отдыха украинских туристов, прогнозные данные развития отрасли за счет изменений в законодательстве.

Ключевые слова: туризм, туристы, кризис, перспектива развития, популярные направления, государственное регулирование.

**KUKLINA T. S., ZAYTSEVA V. M. CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF
TOURISM IN UKRAINE**

The article analyzes the issues regarding entry, exit Ukrainian tourists during the 2014 given the popular destinations of Ukrainian tourists, summary forecasts of development of the industry due to changes in legislation.

Keywords: tourism, tourists, crisis, future development, popular destinations, and state regulation.